

Filozofların Gemisi

Erken SSCB Muhalif Entelektüellere Nasıl Muamele Etti?*

Paul R. Gregory

Prof. Dr. | Houston Üniversitesi İktisat Profesörü

Çeviren: Atilla Yayla

28 Eylül 1922 sabahında Alman vapuru Oberbuergermeister Hacken Petrograd'dan denize açıldı. Vapurun yolcuları Rus entelektüel hayatının kremasını temsil etmekteydi - yazarlar, şairler, gazeteciler, bilim insanları ve filozoflar. Onların en iyi bilineni, Nikolai Berdiaev, geniş bir şapka ve kısa çizmeler giymiş vaziyette ve kalın bir baston taşıyarak gemide dolaşmaktaydı. Ona ve diğer yolculara meşhur Rusların gemide seyahatini anmak için imzalanacak bir "Altın Kitap" verilmişti. Kitabın kapağında bir önceki seferde bir yolcu olan bariton Fedor Shaliapin'in bir resmi vardı. Bu "Filozoflar Gemisi" Bolşevikler tarafından Rusya'dan ebediyen yasaklanmış Rus entelektüelleri taşımaktaydı. O zamanlar Obedinennoe Gosudarstvennoe Politicheskoe Upravlenie (OGPU, Birleşik Politik Devlet Müdürlüğü) olarak adlandırılan gizli polis onları düşmanlar olarak tutuklamış, sorgulamış ve cezalandırmıştı. Çoğu, Berdiaev gibi, Rusya'yı asla tekrar görmeyecekti.

Bu makale, bir inmenin kendisini kısmen felç bırakmasından kısa süre önce, Mayıs 1922'de Vladimir Lenin'in son ana icraatlarından biri olarak başlamış olan, entelektüellerin Bolşevikler tarafından bastırılmasının hikayesidir. Mart 1923'teki üçüncü inmeden sonra artık konuşacak gücü kalmayan Lenin aktif politikadan emekli oldu fakat onun anti entelektüel politikası zayıflamaksızın devam etti. Lenin'in 1922 hamlesi Rus entelektüel hayatının "Gümüş Çağı"nın temsilcisi yüzlerce öncü entelektüelin ülke dışına sürgüne gönderilmesiyle, hapsedilmesiyle ve dâhilî sürgünüyle sonuçlandı. Stalin döneminde bu politika sürdürüldü, fakat geç 1920'lerde çok daha fazla sayıda

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 88, Güz 2017, ss. 103-110.

* "The Ship of Philosophers: How the Early USSR Dealt with Dissident Intellectuals", *The Independent Review*, v. 13, n. 4, Spring 2009.

entelektüele ve uzmana uygulandı, hatta 1937'den 1938'e Büyük Tasfiye'de daha yaygın biçimde uygulandı.

Lenin sık sık sempatik biçimde açık tartışmaya ve münazaraya müsama-ha göstermeyi istemekte olan bir lider olarak tasvir edildi ve bu eğer Lenin yaşasaydı daha insanî sosyalizm biçimi geliştirmiş olacaktı spekülasyonuna yol açtı. Bolşevikler iç savaşa ve 1921'de başlayan Yeni Ekonomi Politikası'na doğru manevralar yaptıkça Lenin'in yazıları çelişik pozisyonlar aldı. Ancak, Lenin "demokratik merkezîyetçilik", yani gücün, yalnızca kararlarını açık tartışmadan sonra parti liderlerinin oylamasıyla alması anlamında "demokratik" olan bir tekelci Komünist Parti'de konsantre olması ilkesi anlamında tutarlıydı.

Lenin'in sadece parti içinde tartışmaya izin veren demokratik merkezîyetçiliği ile, entelektüel olanları dahil genel olarak toplumun üyeleri arasında açık tartışmaya izin veren demokrasi arasındaki fark (ayrım) çoktur. Hikâye Lenin'in "Komünist olmayan" doktorları temizlemesiyle başladı ve onun entelektüelleri temizlemesine doğru uzanır. Bu tasfiyeler "liberal" Yeni Ekonomik Politika dönemi boyunca vuku buldu ve bu tasfiyeler göstermektedir ki Bolşevikler hiçbir tür bağımsız birliğe veya düşünceye müsamaha edemezdi.

Lenin: Nasıl Tasfiye Edileceğini Öğrenmek

Lenin'in anti-Sovyet entelektüelleri bastırması (1918'den beri) sağlık bakanı olan N. A. Semashka'dan gelen bir mektup tarafından tetiklendi. Mektuptan sonra Lenin bir tasfiyenin Stalin, Cheka ve bazı üst Bolşevik liderleri tarafından gerçekleştirilmesini sağlayacak süreci başlattı (Khaustov, Naumov, Plotnikova 2003, 7-12). Kendisi de bir doktor olan Semashka, Doktorlar Kongresi'nin "anti-Sovyet" tavrından duyduğu hayal kırıklığı içinde, 23 Mayıs 1922'de Lenin'e aşağıdaki mektubu gönderdi:

Yoldaş Lenin'e ve Politbüro Üyelerine:

Saygıdeğer yoldaşlar. Son Tüm Fizikçiler Konferansı öylesine önemli ve tehlikeli bir yön aldı ki [üç muhalefet partisi] Kadetler, Monarşistler ve Sosyal Devrimciler tarafından başarıyla kullanılmakta olan taktikler hakkında sizleri bilgilendirmeyi gerekli buluyorum. Benim malumatım bu eğilimin sadece doktorlar değil fakat diğer uzmanlar (tarım uzmanları, mühendisler, teknisyenler ve hukukçular) arasında da yaygın olduğunu düşündürüyor. Sorumlu kimseler dahi tehlikeyi fark etmiyor.

Kongre'de olup biten aşağıdaki şekilde özetlenebilir: 1. Sovyet tıbbına karşı bir hareket, 2. Kadetler, Monarşistler ve Sosyal Devrimciler tarafından geliştirilen formüllere göre "özgürce" seçilmiş memurlar (görevliler) ve bağımsız organizasyonlar için talep Kongre'nin tam olarak kararı 3. Açık bir profesyonel işçi hareketi dışında kalma niyeti, 4. Bir bağımsız yayın faaliyetleri organize etme niyeti.¹

¹ Bu bölümdeki spesifik detaylar ve alıntılar Khaustov, Naumov ve Plotnikova 2003'den geliyor, 36-58 ve 60-63, benim çevirilerim.

Semashka profesyonel organizasyonların bağımsızlığını sınırlamayı, bağımsız yayıncılığı yasaklamayı ve “Sovyet” tıbbını uygulama mecburiyeti getirmeyi teklif etti. Mektubunu şöyle bitirdi: “Monarşistlerin ve [öyle adlandırdığı] Sosyal Devrimci doktorların liderlik pozisyonlarda prezantasyonlar yapmaktan uzaklaştırılması hakkında OGPU ile anlaşılmalıdır.” Başka bir deyişle, gizli polis suç işleyen “anti-Sovyet” doktorlarla meşgul olacaktır.

Lenin mektubu Stalin’e yönlendirdi, Stalin Merkez Komite genel sekreteri olarak mektubu Politbüro’ya sundu. Lenin’in Politbüro’ya el yazısıyla yönelttiği “sorusu” şuydu: “Yoldaş Stalin. Bu mektubu büyük bir gizlilik içinde (kopya olmasın) [Felix] Dzerzhinsky’ye ve tüm Politbüro üyelerine göstermenin ‘Dzerzhinsky OGPU’yu Semashka’nın yardımıyla tedbirler hazırlamaya yönlendirmek ve Politbüro’ya bildirmek için’ bir direktif hazırlamanın gerekli olduğunu düşünüyorum (iki hafta içinde?).”

Stalin Lenin’in asi doktorlarla uğraşılması teklifini aynı gün (doktorların bastırılması) için Politbüro’da oya sundu. Her tür bağımsız düşünmeye veya araştırmaya kapıyı açan teklif (işçi sendikası başkanı) Mikhail Tomsky’nin el yazısıyla ifade edilmiş şu çekimserliği hariç tüm Politbüro üyelerinin (Stalin, Leon Trotsky, Lev Kamenev, Aleksei Rykov ve V. M. Molotov) onayını aldı: “Çekimser oy kullanıyorum çünkü Doktorlar Kongresi meselesinin farklı bir çerçevede sunulması gerekir. Biz kendimiz bunun çoğundan suçluyuz ve Semashka en suçlu olanı.”

Politbüro’nun kararını takiben Dzerzhinsky (öngörülen iki haftalık süre içinde) İntelijansiya içinde Anti-Sovyet Gruplaşmalar Hakkında OGPU raporunu sundu, ki rapor “profesyonel organizasyonlarda, üniversitelerde, bilim topluluklarında, idarî konferanslarda, vakıflarda, kooperatiflerde ve işçi sendikalarında anti-Sovyet faaliyetlerin” geniş bir yelpazesini teşhis etti.

Dzerzhinsky’nin raporu temelinde Politbüro 8 Haziran 1922’de “İntelijansiya içinde Anti-Sovyet Faaliyetler Hakkında Kararname”yi çıkardı, ki bu kararname proleter olmayanlar üzerine konulmuş sıkı sınırlarla ve politik güvenilirlik kontrolleriyle yeni gelen üniversite öğrencilerini “süzgeçten geçirmeyi”, öğrencilerin ve profesörlerin toplantıları üzerinde kısıtları ve bağımsız yayın faaliyetleri üzerinde yasakları talep etti. OGPU, Yüksek Öğretim Bakanlığı’nın idareci personeli ve devlet yayıncılık ofisi bu kontrolleri icra edecekti.

Kararname Dış İşleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı temsilcilerinden oluşan, “eğer daha ağır bir ceza gerekmiyorsa yurt dışına veya Rusya içinde bir yerlere sürgüne gönderme” yetkisiyle donatılmış bir özel “konferans” yarat-

tı. Bir Politbüro üyesi (Lev Kamenev), bir üst rütbeli OGPU bürokratu (Iosif Unshlikht) ve bir devrimci-askerî mahkeme üyesinden (Dmitry Kursky) müteşekkil bir komisyon cezalandırılacak muhasım entelektüel grupların liderlerinin listesinin ve kapatılacak yayın faaliyetlerinin listesini nihaî olarak inceleyecekti.

“Komünist olmayan” doktorlara karşı bir operasyon olarak başlayan şey entelektüellere ve profesyonellere yönelik bir genel cadı avına doğru genişledi.

Politbüro isyancı doktorların listesini 22 Haziran’da aldı. 22 Temmuz’da özel konferans anti-Sovyet entelektüellerin listesini sundu, fakat Politbüro kongrenin çalışmasını “listenin küçüklüğü ve yetersiz cezalandırma yüzünden gayri tatminkâr” ilân etti. Aynı gün Stalin OGPU’dan vukuu yakın tutuklamalarla ilgili sözlerin hem ülke içinde hem de muhacir çevrelerde dolaşmakta olması yüzünden işlerin hızlandırılmasını isteyen acil bir talep aldı. OGPU temsilcisi, 2 Ağustos 1922’de, aşikâr biçimde seçme komitesinin 22 Temmuz’da yaptığı toplantıya dayanan, 186 isimlik bir anti-Sovyet entelektüeller listesi aldı. Yaklaşık iki yüz entelektüelin tutuklanması ve sonra yurt dışına sürülmesi takvime bağlandı.

186 doktorun, profesörün ve edebî figürün listesi standart bir format takip etmez. En karmaşık vakalar genellikle kişinin çalıştığı organizasyonun personel dairesinin tavsiyesine dayalı olarak isim, adres, suçlama ve komisyonun oyunu vermekte. Bazı kişilerin, özellikle doktorların ülke içinde sağlık hizmetleri pratiği yapacağı uzak bölgelere sürülmesine rağmen, çoğu durumda ceza yurt dışına sürmeydi. Bazı durumlarda komisyon kişinin hiçbir tehlike teşkil etmediğine karar verdi ve bu yüzden onu cezalandırma takvimine almadı, fakat yine de o kişinin ismi listede kaldı (“Komisyon sürgüne karşı çünkü o zararsız”). Bu az sayıda istisnayla listelenmiş bireyler iç veya dış sürgün için programlandı: Şu kimseler de listedeydi:

No 23. Abrikosov, V.V. : Moskova’da Roman Katolik Kilisesi’nde bir rahip. Bir şekerleme imalâthane-sinin sahibinin oğlu. Evindeki, Roman Katolik Kilisesi ve Ortodoks Kilisesinin yeniden birleşmesi için yapılan yasa dışı toplantıların başlatıcısı. Patrik Tikhon’un ve Petrograd’daki Katolik cemaatinin başının yakın bir arkadaşı. Bir arama yapın, onu tutuklayın ve sürgüne gönderin. Perechistechsy Bulvarı, Bina 29, Daire 3’ te oturuyor.

No 9. Zamiatin, E.I.A. Gizlenen bir beyaz muhafazacı. Edebiyat Evi’nde sunduğu, Andrei Bely’yi ana-vatan savunması yüzünden karaladığı bir yasa dışı önerinin yazarı. Yazılarında Sovyet iktidarına tümüyle karşı. Daha önceden kaçmış olan Remizov’un yakın bir meslektaşı. Remizov da Zamiatin de bilinen bir düşman. Eğer ülke dışına gönderilirse tehlikeli bir düşman olabilir. Onu Novgorad’a veya Kursk’a göndermek gerekir; hiç bir suretle yurt dışına gönderilemez.

No 3. Kondrat’ev, N. D. Profesör. “Tarım Ekonomisi Dergisi”nin -Sovyet tarım uzmanlarının bir dergisi- dikkat çeken ve yakın bir işbirlikçisi. “Taktik Merkezi” vakasına karışmış bir Sosyal Devrimci.

“Yeniden Doğuş Birliği (Kilisesi)”ne katıldığı için ölüme mahkûm edildi. Ölüm cezası hapis cezasına çevrildi. Partiyi resmî olarak terk etmiş olmasına rağmen Sosyal Devrimcilerle bağlarını muhafaza ediyor. Tutuklayın ve yurt dışına sürün. Tüm komisyon bunun lehine.

Sekiz gün sonra, 10 Ağustos'ta Politbüro listeyi kabul etti ve en tehlikeli kişilerin tutuklanmasını ve diğerlerinin ev hapsine alınmasını emretti. 22 Ağustos'ta OGPU Stalin'e 217 kişinin yurt dışına sürgüne gönderilmesinin tahminî maliyetini sundu. 22 Ağustos ve 26 Ağustos 1922'de OGPU Stalin'e tutuklama, sürgün, hapiste tutulanlar, ev hapsinde olanlar veya sürgünün maliyetini ödemeyi kabul ettikten sonra kendi taahhütleri üzerine serbest bırakılanların sayısı ile ilgili istatistikler kapsayan, sürgün kampanyasında ilerleme raporları gönderdi.

Bütün cezalar uygulanmadı. Kondrat'ev yurt dışına gönderilmek yerine bir hapisanede tutuldu. OGPU raporlarına göre, sürgüne gönderilmesi planlanan altmış yedi Moskova entelektüelinin on ikisi ev hapsindeydi, on dördü hapisanelerdeydi, altısı tutuklanmamıştı, yirmi biri kendi seyahat masraflarını ödemeyi kabul ettikten sonra serbest bırakılmıştı. En aktif ve tehlikeli entelektüeller altı konvoyla sürgüne gönderildi.

Berdiaev

186 kişilik listedeki en meşhur kişi, mistik gayri-Ortodoks Hristiyanlığın ve eleştirel felsefenin dünyaca tanınan filozofu ve Çarlar döneminde kilise ile devlet arasında yakın bağın bir muhalifi Nikolai Berdiaev'di. Ona yönelik suçlama ve teklif edilen ceza şöyleydi: “No 55. Berdiaev, N. A. ‘Bereg’ yayınevine yakın. ‘Taktiksel merkez’ ve ‘Yeniden Doğuş Birliği’ vakalarının parçası olarak soruşturulmakta. Bir monarşist ve sağ görüşlü bir Kadet. Siyah Yüz'ün (Black Hundred) üyesi, dine eğilimli, dinî karşı devrimde yer alıyor. Ionov ve Poliansky iç sürgüne gönderilecek. Bogdonov ve diğer iki kişinin katılımıyla komisyon yurt dışına sürgünün lehine.”² Berdiaev'in vaka dosyasından derlenen hikâyesi, diğer 185 entelektüele neler olduğunun bir temsilidir (göstergesidir).

Sovyet iktidarının ilk günlerinde, Berdiaev, Moskova Üniversitesi'nde ders vermeye ve kendisinin Dinî Kültür Hür Akademisi'nde entelektüelleri toplamaya devam etmesine izin verilmesine rağmen, gizli polis tarafından yakından takip edildi. 18 Şubat'ta dondurucu havada hurda metal taşımaya zorlandı. Ancak, bir iş gününden sonra tutuklandı. Dairesi titiz şekilde arandı ve kendisinin, özgürce, tutuklamayı yapan memura “komünizmin idealize edilmesinin ideolojik muhalifi” olduğunu açıklamasına rağmen el yazmaları ve yazışmaları gasp edildi. Berdiaev'in tutuklanması onun “Sovyet Aktivist-

ler Konseyi'nin bir üyesi olduğu ihbarına (muhabir Berdiaev'in ismini yanlış yazdı) dayandı.

Berdiaev'in hapsedilmesi başkası değil OGPU başkanı Dzerzhinsky, onun vekili Vyachaslav Menzhinsky ve Politbüro üyesi Kamenev tarafından gerçekleştirilen bir gece sorgulamasından sonra bitti. Berdiaev Dzerzhinsky'yi hatıralarında şöyle tasvir etti: "Adanmış ve dürüst bir kimse izlenimini verdi. Onda dehşet verici bir taraf vardı. Daha önce bir Katolik rahip olmak istemiş fakat fanatizmini komünizme transfer etmişti." Uzun bir konuşmadan sonra, Dzerzhinsky ona gidebileceğini fakat Moskova'yı izinsiz terk edemeyeceğini söyledi.

16 Ağustos'ta Berdiaev Moskova'daki evinin kapısının OGPU tarafından çalınmasıyla uyandı. OGPU müfrezesi evi sabah 10'dan akşam 5'e kadar aradı ve sonra Berdiaev'i OGPU'nun Lubianka merkezine götürdü. Sorgulamasında Berdiaev Komünizme antipatisini saklamadı: "Her sınıf organizasyonu veya parti bireye ve insanlığa tâbi olmalı." Ve "Geçmiş veya mevcut hiçbir parti bende sempati uyandırmadı." OGPU'nun kararı: Anti-Sovyet faaliyetler yüzünden yurt dışına sürgün. Berdiaev, "Kendimi anti-Sovyet faaliyetlere girişmekten suçlu görmüyorum ve bilhassa kendimi Rusya için bir askerî güçlükler dönemi boyunca karşı-devrimci faaliyetlere girişmekten suçlu görmüyorum." diyen bir itirafı imzalamayı reddetti. Kararı protestosunun reddinden sonra izinsiz Rusya'ya dönmeyeceğine ve seyahatinin masraflarını bizzat ödeyeceğine dair bir taahhütnameyi imzalamaya zorlandı. Bir ay içinde "Filozoflar Vapuru"nda Almanya'ya doğru seyrediyordu. Ana eserleri birçok dile tercüme edilmiş, dünyaca tanınan bir filozof olarak 1948'te Paris'te öldü.

Daha Az Talihliler

Filozoflar Gemisi'ndeki yolcular o zaman bilmiyordu fakat kendilerini talihli sayabilirlerdi. Partiyeye tapmayan, Rusya'da kalan birçok entelektüel, sonunda daha ziyade siyasal mahkûmları barından Özel Donanımlı Solovetsky Kampı'na hapsedildi. Uzak bir kuzey adasında olan Slovetzsky kapı zalimliği ve ağır şartlarıyla bilinmekteydi.

1937'de Büyük Tasfiye başladığında Solovetsky Kampı'na 1200 mahkûmun infaz edilmesi limiti konmuştu, fakat heyecanlı kamp komutanı çoğu siyasî mahkûm 1615 kişiyi infaz etti. Hapishane sakinlerinin kayıtlarından ve muhabirlerin raporlarından kurbanların listeleri hazırlandı. Solovetsky komutanı, infaz protokollerinin onaylanmasından sonra 1937 Ekim'inde ve Kasım'ında iki grubu (1116 ve 509) infaz etti.

Gözleriyle olan biteni görmüş bir şahit, ikinci grubun dört kol hâlinde kemer altından yürüyüşünü tasvir etmektedir: “Orada Profesör Florensky’nin yüzünü gördüm, beyaz saçlı Profesör Litvinov, başını yüksek tutarak, oradaydı. Kotliarevsky (bir yeni deri takke giymiş hâlde) ve Vanengaugum (siyah bir palto ve deri gömlekle) oradaydı. Beni gördüler ve başlarını öne eğdiler; elleri çantalarıyla doluydu. Kotliarevsky başarısızca gülümsemeye çalıştı... Bin kişiden fazla insan o akşam götürüldü... [D]aha sonra hepsini boğulmuş olduğu yolunda korkunç rivayetler ortaya çıktı” (Brodsky 2002, 472).

İnfazlar usulen Moskova’ya bildirildi. «Binbaşı Gorin’e, NKVD Bölüm Başkan Vekili: Bu vesileyle bildirimim ki, NKVD idare başkanı Komiser Zakovsky tarafından 81, 82, 83, 84 ve 85. sayılı protokollere göre 16 Ekim 1937’de imzalanan 189852 numaralı “en yüksek derecede cezalandırma” emri temelinde 1.116 kişi infaz edildi. İmza: Capitan Devlet Güvenliği, Matveev, 10 Kasım 1937 (Brodsky 2002, 474’te zikredilmekte).

Bağımsız Organizasyonlar ve Bağımsız Düşünürler

Entelektüellerin ve diğer “anti-Sovyet” düşünürlerin ilk tasfiyesi Bolşevik rejimiyle anlaşmayan kimseleri tespit etmek için formal bir vasıta tesis etti. Muhalefet ediyor veya sevilmeyen şeylerin işaretlerini sergiliyor görülen herkesin hapsedilmesini veya sürgüne gönderilmesini tavsiye edebilecek özel bir heyet kuruldu. Heyet işveren kayıtları ve tavsiyeleri temelinde çalıştı, ki bu çalışma arkadaşlarıyla veya işverenleriyle iyi geçinmeyen kimselerin seçileceği anlamına geldi. Tutuklananlar hukukî yardım alamazdı. Tek gözden geçirme Politbüro üyesi ve bir OGPU mensubu tarafından başkanlık edilen bir komite tarafından yapılandı.

Entelektüeller, resmî parti çizgisi tarafından beyan edilen “gerçek”ten farklı bir alternatif “gerçek” görüşü sunacakları, korkusu yüzünden Bolşevik baskısının ilk hedefiydi. Siyaset, ekonomi, sanatlar ve edebiyatta asıl hakikatin parti tarafından bildirilen şey olduğu kabul edildi. “Sovyet” resamları, bilimcileri ve şairleri partinin sınırsız dehasını (bilgeliğini) kabul etmiş olanlardı. Anti-Sovyet entelektüeller partiyle hem-fikir olmayanlardı. Örneğin, Kondrat’ev meslek hayatını ekonomik data toplamaya ve bu istatistiklerin ekonominin fiilen nasıl çalıştığı hakkında istatistiklerin söylemek zorunda olduğuna inandığı şeyle ilgilenen bir iktisatçı-istatistikçiydi. Berdiaev bireyin her partiye ve devlete üstünlüğüne inandı. Yazar Zamiatin Sovyet sistemini eleştirecek alegoriler yazmaya muktedirdi, fakat otoriteler emin olamazdı. Bu tür entelektüeller Sovyet rejimine müthiş bir tehlike teşkil etti, çünkü onların gerçek fikri partinin gerçek fikrinden farklıydı.

Entelektüellere yönelik Sovyet korkusu ve düşmanlığı Sovyet rejiminin sonuna kadar devam etti. 1967'den 1982'ye kadar KGB'nin başında olan, en uzun süre görevde kalan devlet güvenlik şefi Yury Andropov, partinin Andrei Sakhorov ve Alexander Solzhenitsyn gibi entelektüellere karşı savaşında partinin baş savaşıydı. Andropov'un metotları Dzerzhinsky'nin metotlarının aynısıydı -iç ve dış sürgün, taciz, şeref kırıcı materyallerin kullanımı- şüphelinin Sovyet toplum üzerindeki tesirini giderecek her şey (Soroka 2001, bkz. "Andropov" altında girişler).

Entelektüeller sadece Sovyetler Birliği'ndeki değil, dünyanın her yerindeki tüm diktatörlerin göz korkutan düşmanıdır: Myanmar'da Aung Gyi, Çekoslovakya'da Vaclav Havel, Çin'de Wang Dang Liu Nianchun. Idi Amin bir tek muhalifi yok etmek için tüm köyleri bombaladı. Diktatörlerin entelektüellerden, gazetecilerden ve dinî figürlerden korkusu iyi bilinmektedir:

1980'den beri diktatörler Estonya, Latviya, Litvanya, Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Slovenya, Madagaskar, Mal, Bolivya ve Filipinler'de halkın esas itibarıyla şiddet içermeyen meydan okuması karşısında çöktü. Şiddetsiz direniş Nepal, Zombiya, Güney Kore, Şili, Arjantin, Haiti, Brezilya, Uruguay, Malawi, Tayland, Bulgaristan, Macaristan, Zaire, Nijerya'da ve eski Sovyetler Birliği'nde (Ağustos 1991 darbesinin püskürtülmesinde önemli bir rol oynayarak) demokratizasyona doğru hareketleri ilerletti (Sharp 1993, 1).

Kaynakça

- Brodsky, Iury. 2002. *Solovki: Dvadsat' let osobogo naznacheniia*. Moscow: Rosspen.
- Khaustov, N. V., V. P. Naumov, and N. S. Plotnikova, eds. 2003. *Lubianka: Stalin i Vchkgpuogpu-nkvd. Ianvar' 1922-dekabr, 1936*. Moscow: Fond Demokratiia.
- Sharp, Gene. 1993. *From Dictatorship to Democracy*. New York: Albert Einstein Institute.
- Shtalinsky, Vitaly. 1998. *Oskolku serebrianogo veka*. *Novy Mir*, nos. 5–6.
- Soroka, Lora, ed. 2001. *Archives of the Communist Party: Fond 89*. Stanford, Calif.: Hoover Institution Press.

Teşekkürler:

Bu makale Paul Gregory tarafından yazılan Lenin's Brain and Other Tales from the Secret Soviet Archives (Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, 2008) adlı kitaba dayanmaktadır. Yayıncının bu malzemeyi burada kullanmama izin verdiğini minnetle kaydetmek isterim.